

Különfélék.

(B. V.) *Syringa prunifolia* Kit. A magyar nemzeti muzeum Octav Lat. 80. számú kéziratában a többek közt a következőket találtam.

„Ita interea pro conservanda memoria nomino, quae ad viam Munkácsino Leopolim ducentem inter Felső-Hrabonitza et Pudpolócz in cottu Beregh crescit, foliisque Pruni distincta, referente Dr. Bulla“. Így nevezem egyelőre, emlékezetben való megőrzés végett azt az orgonafát, a mely a Munkácsról Lembergbe vivő ut mellett Felső-H. és P. közt Bereghmegyében terem és *Prunus*-féle levelek tüntetik ki, Bulla állítása szerint.

Itt orgonafáról van szó, melynek levelei olyanok, mint a *Prunus*-é. Orgonafa szilvafa-levéllal *Syringáink* közül más mint a *S. Josikaea* Jacq. fil. nem lehet.

A *S. Josikaea*-ról Reichenbach Fl. excursoriája és De Candolle Prodomusa (VIII. köt., p. 283) azt mondja, hogy a levele alsó színe fehérlő, csaknem olyan, mint a *Populus balsaminifera*-é. Ha azonban *Prunus*-aink közt kereskedünk, szintén ott találjuk a *P. Padust*, melynél a levelek alsó színe, főleg a hajtásokon, szép deres, tehát a *S. Josikaea*-éhoz hasonlítható. Más orgonafáink itt számba nem jöhetnek, mert ezek levelének a szabása egészen más, mint a *Prunus*-oké.

Kitaibel herbariumában a *S. prunifoliá*-ról semmi adatot sem leltem. Lehet csak Bulla tudósítása után jegyezte fel. De hogy ez a *S. Josikaea* lehet, abból is látható, hogy 1881-ben Ungmegyében is leltek.*) Látni való ebből, mennyit tett hazánk nagy természetbuvárlója, Kitaibel s

*) Klein Gy. „Természettud. Közl. 1881. jul., Borbás V. „Erdészeti Lapok“ 1882. p. 880.

menynyit tett volna, ha a halál idő előtt el nem ragadja. Ő ismerte a *S. Josikaeá-t* („Flora“ 1831. p. 67.) Jacquin előtt, s az erdős Kárpátokból is előbb, mint azt újabban ott fölfedezték. Az erdész urak a vereczkei szoros vidéken ezt az orgonafajt könnyen megjelhetik. Kérjük, hogy a dolgot bővebben megvilágosítsák, s példányt nekünk is juttatni sziveskedjenek.

Mindamellett a *Syringa prunifolia* ezután is *S. Josikaea Jacq. fil.* marad, mert a Kitaibel-féle név annak idejében ki nem adatott. A „Természetrajzi füzetek“ szakszerkesztője, a hol ez a rövid közlemény legelőször (8-ik kötet, II. füz., 75. lap) megjelent, a *Syringa Josikaeá-t* egy esztendővel öregebbiti s első megjelenésének és leírásának kútforrása gyanánt nem „Jacq. Flora 1831. p. 67.“ lapot akarja tudni, mint azt a botanikusok általában elfogadták és írják, hanem Reichenbach „Flora Germaniae excursoriá“-ját 1830. p. 432, egy esztendővel előbb.

Janka urnak ez az eljárása látszólag helyes, mert Reichenbach első kötetében csakugyan 1830. áll, tulajdonképpen pedig csalatkozik.

Reichenbach II-ik kötetének előlapján a következő áll:
Sect. I. *Acroblastae* ed. 1830. (p. 1—140.)

„ II. *Phylloblastae* ed. 1831. (p. 141. etc.) s ebben a sectióban, a 432. l. van a *S. Josikaea* leírása, tehát nem 1830-ban, hanem 1831-ben, a mint a „Florá“-ban.

Ha most meggondoljuk azt, hogy a „Flora“, vagyis „Allgemeine Botan. Zeitung“ a *S. Josikaea* leírását „foliis ovalibus, utrinque acutis, undulato-rugosis, repandis“ az ötödik számban, a 67. lapon, tehát mindjárt az esztendő elején hozza, hogy itt tulajdonképpen egy 1830. szept. 20-ról való jegyzőkönyv említi a *S. Josikaea* leírását, végre, hogy Reichenbach az i. h. azt mondja, miszerint ezt a jeles

fajt az autornak köszöni, könnyen eldönthetjük, hogy ezentúl is a „Flora“ 1831. p. 67 marad a S. Josikaea leírása keltének a forrása, nem pedig a Reichenbach „Fl. Germ. excurs. p. 433“., mint J. ur ohajtaná.

Hátra van még Reichenbach „Plantae Criticae“ 8-ik centuriája, a hol 1049. sz. a. a S. Josikaea-nak sikerült képe jelent meg, állítólag 1830-ban. Tekintve azonban azt, hogy ez a kötet a 1080. képpel záródik, bizonyos, hogy a S. Josikaea képe az 1830. évek legvégén jelenhetett meg, ha nem 1831. elején. De tekintve azt, hogy a „Pl. Critic.“ VIII. 32. lapja már a „Fl. Germ. excursoriá“-ban 1831-ben leírt Josika-féle orgonafaj számára hivatkozik, világos, hogy Reichenbach-nak ez az 1830-ról keltezett „Plantae Criticaeja“ is 1831-ben jelent meg, s az 1830. ezen a munkán is csak olyan öregítés, a minő az év elején megjelent munkáknál gyakran történik, vagy midőn egy bizonyos esztendőben felolvasott czikk egy előbbi év kötetébe kerül.

A Syringa Josikaea-nak Jacquin fil. a „Flora“-ban és Reichenbach az idézett munkáiban való leírása között természetesen nincs nagy időkülönbség. Később Jacquin filius maga mondja a „Flora“ 1831. 23. sz., 399. lapján, hogy Reichenbach majdnem ugyanazon időben nyújtott jellemző képet a S. Josikaea-ról, midőn Németországban megismerték, tehát majdnem ugyanazon időben, de nem előbb. Nincs tehát semmi okunk eltérni a botanikus kortársak által megalapított és követett forrástól, a „Flora 1831. p. 67.“-tól eltérni a S. Josikaea-nál, s a csupa csalékony látszat kedvéért anachronismussal Reichenbach munkáit idézni.

A S. Josikaea-nak jellemzetes synonymáját, a S. vincetoxicifolia-t Baumg. mcpt. már Steudel Nomenclator Botanicusa (1840.) 656. lapján olvassuk.

(F.) **Káros hernyók.** Gr. Zichy Pál Ferencz fehérmegyei hörcsöki erdei fenyő ültetvényeiben nagy mennyiségben lépett fel és komoly aggodalmakra ad okot egy, a molyfélékhez közel álló kis lepkének a hernyója, melynek neve *Phycis abietella* Fabr., vagy pedig *Dioryctria* (zll.) *abietella*, melynek az erdei fenyőn talált hernyóját Ratzeburg más fajnak tartotta eleinte és *Phycis sylvestrella* néven irta le, holott megvallotta, hogy lényeges különbséget ez és az *abietella* közt felismerni nem képes. Később csakugyan egyesítették a kettőt, megtartva az *abietella* nevet. Ezen lepke hernyója lúcz- és erdei fenyő állabokban szokott élni, s leginkább a tobozokat támadja meg; de ezek hiányában az ujj- és kar vastagságu sudarakat a pereszlenágaknál, és az ágakat is, melyek héjában lapos meneteket rág, s a sudart egészen körül is rághatja, minek következtében az gyakran elszárad; rendszeren azonban csak a törzset eléktelenítő sebforradások támadnak. A sebekben sok gyanta foly ki, ököl nagyságu darabokba gyűlve meg. Télen a hernyó kissé mélyebb fülkében ül a szijácsban. Kérjük a nevezett erdők kezelőjét, hogy ezen szaktársainkat érdeklő esetet figyelemmel kísérje, s a baj lefolyásáról a magyar erdész közönséget e lapok hasábjain értesíteni ne sajnálja, a mivel szaktársainak köszönetét fogja kiérdemelni.

(To.) **A puszpángfa** (*Buxus sempervirens*) mindinkább kevesebb lesz, mert a fogyasztás igen nagy s tenyésztésére gondot nem fordítanak. A puszpángfából legtöbbet használnak fel a fametszők, vagyis a fametszetű rajzok készítői, erre a célra igen nagy mennyiséget szállítanak a Fekete tenger partvidékeiből Angolországba, így 1873. évben egyedül Potiból 2897 tonna lett elszállítva s azonfelül a déloroszországi s más kikötőkből még mintegy háromannyi. Ezen nagy kereslet annyira megapasztotta a készletet, hogy évről-évre emel-

kedik a puszpángfa ára úgy Török-, mint Oroszországban. A puszpángfa-kereskedés ez időszerint majdnem kizárólag az angolok kezében van, pedig ezelőtt leginkább a görögök üzték.

(To.) **Mesterséges faszén.** Greven, a különben hasznavehetetlen faszéntörmeléből, bizonyos alkatrészek hozzáadása által oly tüzelő anyagot állított elő, a mely állítólag tökéletesen helyettesíteni képes a faszént, használata semmi veszélylyel nem jár és olcsóbb is, mint amaz. Ezen tüzelő anyag, melyet feltalálója „Carbone artificiale vegetale“-nek nevezett el, Olaszországban máris elterjedt használatnak örvend, úgy a királyi kastélyokban, mint a szállodák, iskolák és kórházakban, azonfelül kiváló elismerésben és díjazásban is részesült az ez évi londoni egészségügyi kiállításon.

(Le) **Bakteriák a fákon.** Az Egyesült-államokban a Roucky Mountainson innen, még e század elején a fákon egy pusztító betegség észleltetett, melynek nagyrészt a gyümölcsfák estek áldozatul. Különösen sokat szenvedtek a körte- s birsalmafák, melyeknek tenyésztésével azon vidékeken fel kellett hagyni. Ezen ragályos betegség még az alma-, köris- és nyárfákat is megtámadta. Salisbury e betegséget „Sphaerotheca pyri“-nek nevezte el, P. J. Buri újabb időben pontos vizsgálatok nyomán egy bakteriának tulajdonítja. Ezen bakteriák hossza 0·003 mm, szélessége 0·001 mm, hasonlít a „Bacillus amylobacter“-hez (van Tiegh) s látszólag erjedés (fermentatio) által nyilvánul káros hatása. A betegség a bakteriákat tartalmazó folyadékok beoltása által terjeszthető is, így az észlelésnek kitett almafák közül 30⁰/₀, a körtefák közül 63⁰/₀ és a birsalmafák közül beoltás által valamennyi meg lett mételyezve.

(Ty) **Vasuti ászkok üvegből.** Lonbonban, a lóvasutársulat egyik vonalán kísérletképen Siemens-féle sajtoló üvegből készült ászkokat alkalmaztatott, a melyek mindeddig igen jóknak bizonyultak s állítólag nemcsak szilárdabbak, de olcsóbbak is,

mint az újabb időben elterjedt vasból valók s azonfelül, mint-hogy a levegő és nedvesség az üveget nem támadja meg, egyszersmind tartósabbak is, mint a megrozsdásodásnak nagyon is kitett vasászkok.

(Le) **A légköri csapadékok vegyelemzése.** Három angol természetbuvár több éven át gyűjtött eső, hó, harmat és dér-próbákat és ezek közül 150-nél többet vegyelemzésnek vetettek alá, hogy kimutatthassák azt: mennyi szervesetlen anyagot, nevezetesen ásványsókat és a növények tenyésztésénél oly fontos szerepet játszó ammoniakot juttatnak a légköri csapadékok a talajba. E vizsgálatok szerint 1 millió súlyrész esővíz átlag 0.248. s. r. nitrogent tartalmaz ammoniak alakjában, egy éven át tehát a légköri csapadékok a talajnak hektáronként 2.66 *kg* nitrogent juttatnak. Salétromsav alakjában az esővíz nitrogent hektáronként 1.12 *kg*-t. Chlort konyhasó alakjában hektáronként és évenként 16.71 *kg* ad át a talajnak. A konyhasó kétharmadát a 6 téli hónapon (okt.—márcz.) adják a légköri csapadékok a talajnak, m. p. a legtöbbet október és november hóban; a legkisebb mennyiség juliushóra esik. A kénsav tartalom 1 millió s. r. csapadékban 2.41, s. r. vagyis évenként és hektáronként 20.7 *kg*.

(B. V.) **Clusius szedre (Rubus Clusii).** Vasmegeye növénygeographiája és flórája című kéziratomban, 1883-ban egy nagyon tüskés és glandulás szedret tűzetes tanulmány és összehasonlítás után *Rubus Clusii*-nak neveztem *Clusius* örök emlékére, a ki Vasmegeye növényzetét ezelőtt háromszáz esztendővel kutatta. Ez a szeder leveles s a teteje felé el nem keskenyedő virágzatánál fogva Focke *Synopsis Ruborum Germaniae* című munkájában (249. l.) az *Adenophori* csoportban a *R. chlorothyrsus* mellé kerülne.

Ugyanezt a szedret a Kernerféle *Flora exsiccata austro-hungarica*, Morvaországból, *R. Gremlii* néven adta ki, bár

Halácsy bécsi orvos és hazánkfia némileg kételkedik, vajjon ez a *Rubus* csakugyan a *R. Gremlii*-e.

Akár Focke idézett munkájával, akár Gremlinek *Excursionsflora für die Schweiz* című munkájával próbáljuk is a *R. Clusi*it meghatározni, egyikkel sem jutunk a *Rubus Grumlii*-hez, hanem más eltérő szederfajhoz. Ha a virágzat tulajdonsága fölött szemet hunyunk és erőszakolva Focke *C*) csoportjában keressük (a 249—250. l.) a *R. Clusi*it, nem a *R. Gremlii*-hez jutunk, hanem a *R. Reichenbachii*-nél akadunk meg, a mely sokkal eltérőbb növény.

Szintugy Greml munkája szerint (a 141. l. 35 számánál) se tudunk eligazodni, merre menjünk. A deres és nem deres sarjak után nem indulhatunk, mert a *R. Clusi*i sarjai főleg a fiatalabbak, csak vékony deres-zöldek, tehát közép uton kellene a determinatióban tovább tartanunk. A deres sarjasok közt nem találjuk a *R. Gremlii*it, a nem deres sarjasok között pedig, a *R. Gremlii* felé haladva, megint nem ehhez a szederhez vezet az igaz ut, hanem a *R. tere-tinsculus*-hoz, mely egész más csoportba (*Vertiti*) tartozik, mint a *R. Clusi*i.

A *R. Clusi*i a *R. Gremlii*-től tompán szögletes, nagyon mirigyes és bőven tüskés sarjai, terjedelmesebb (nem keskeny és hosszú) inflorescentiája által (mely a csucsig leveles), a virágzatnak alsóbb többvirágú fürtös, feljebb 3—4 virágú álernyőcskéket alkotó ágacskái (melyek a *R. Gremlii*-nél egy, vagy kevés virágúak), zöldellő és glandulás kelyhe, s fordított tojásdad (nem keskeny) szirma által különbözik, s én a *R. Clusi*it nem is az *Adenophori* csoportba, hanem helyesebben a *Radulák* közé iktatom. A *R. Gremlii* ugyanis inkább nyugateurópai, a *R. Clusi*i pedig keleteurópai alak.

(B. V.) **Görbe fenyőt helyettesítő fűz.** A görbe fenyő erdészeti és növénygeographiai jelentősége ismeretes. Azt is tudjuk, hogy hazánkban néhol a törpe boróka (*Juniperus nana*, a Guttinon, a Bihari hegységben, itt-ott a Velebiten is) vagy pedig a zöld égerfa (*Alnus virivis*, pl. a krassó-szörény-megyei Szarkóhavason váltja fel,) pótolja a görbe fenyőt. Ezekhez a helyettesítő bokrokhoz a Velebiten még egy harmadik is járul, a *Salix grandifolia* var. *Velebitica*. Ez a fűz az Ostaria körül emelkedő kopasz tetőkön, a hol a törpe fenyő vagy más helyettesítője nem terem, oly jellemzően jelentkezik, hogy physiognómiai tekintetben felemlíteni szükséges. A tetőkön vagy a tető hajlásaiban egyes darab területet sűrűen borít el, s mint zöldebb foltok már messzebről kívánnak a fehérlő sziklás helyeken. Ha erre az elhagyott vidékre turisták sereglenének, legalkalmasabb jelzőül használhatnák a velebiti fűzet a magas tetőkön megtett útjok bizonyítására, mert itt más turista-növény, hófehérke és tavaszi rózsa nem terem.

Mig azonban a Karst éjszakibb vidékein a *Salix grandifolia* typicusabb marad és inkább szálonként nő, pl. a Kisnyákhegy környéken; addig a Velebit tetőin növvő *Salix grandifolia* már eltérőbb. Levelei kisebbek, kerekded-ellipticusok, az aljok lekerekített, nem ékalaku, sokkal bodrosabb erezetűek, rövid nyelűek, majdnem egészen épélűek, az alsó színök csaknem kopasz, ki nem hegyesednek, hanem a hegyök inkább az eltérőbb *S. auritáé* hoz hasonlít. A *Salix grandifolia* levelei sokkal nagyobbak s fordított hosszastojásdadok. A var. *Velebitica*-nak a tokocskái is rövidebb nyelűek. A nyél t. i. még egyszer rövidebb mint a tokocska, nem akkora hosszú, mint a *S. grandifolia* typusánál. A var. *Velebitica* tehát itt nemcsak a görbe fenyőnek, hanem a *S. grandifoliának* is a helyettesítője, és éghajlati va-

rietasa. Hogy ilyen eltérés a Velebiten keletkezhetik, ez az éghajlat eltérő viszonyaiból magyarázható. A Risnyák t. i. egy szélességfokkal esik fentebb Ottariánál, ezenfelül a Velebit láncolata Dalmátország felé jobban délkeletre kanyarodik és hirtelen a tengerparttól mered felfelé, csucasai a tenger felé dülnek; ellenben a Nagy-Kapella tetői jobban közelednek a continens belsejéhez.

(Ty) **A fa összeaszása, megrepedése és megvetemedésének megakadályozására** Olaszthonban ujabban a közönséges konyhasóval való impregnálást alkalmazzák, még pedig akként, hogy például a kerékgyártó munkához felhasználandó fadarabok 8—10 napon át telített sós vízben áztattatnak, ily kezelés után a fa, állítólag a nap hevének kitéve sem vetemedik, vagy reped meg.

(To.) **Téglagyártás száraz anyagból.** A „Gazd. Mérnök“ arról értesít, hogy Amerikában újabb időben a téglát a következőképen készítik: az agyagot megszáritják, megőrlik, megszítálják és ez agyaglisztet formába verve hydraulikus sajtóval tömörítik és azután kiégetik. Ez eljárás mellett ennél fogva a sok időt és nagy helyiségeket igénylő szárítás elesik. Az ilyképen készült téglák kemények, szilárdak, nem vetemednek, nem repednek és kiégetésük kevesebb tüzelő anyagot igényel. Hasonló módon készítenek Angliában cserépedényeket is.

(To.) **Füstképződés elkerülése gőzkazánok fűtésénél.** A gőzkazánoknak kőszénnel való fűtésénél a füstképződést az által kerülhetjük el, ha a tüzrácson a már izzó szenet két oldalra kotorjuk és az így támadt üres helyre töltjük a friss szenet, az ebből származó füstöt ugyanis a két oldalon lévő izzó szén felemészti.

(To.) **A falak megvédésére külső nedvesség ellen jó sikerrel alkalmazható a következő eljárás:** 12 liter vízben 1 kg szappan feloldandó és megfőzendő, ezen oldattal a falak szá-

raz időben kefével, vagy meszelővel bemázolandók s ha ezen máz kiszáradt, a falak timsó oldattal vonandók be, a mely oldat akként készül, hogy 18 liter vízben mintegy $\frac{1}{4}$ kg timsót teszünk. E kettős máz mézgaszerü átlátszó réteget képez a falakon s kiváló előnyére van a vakolatlan (nyers) téglafalaknak, a melyek e máz alatt szép kékes színt vesznek fel.

(—á—é—) **Gyilkos szarvas.** A Greiz és Gommla közt lévő erdő egyik vágásában egy Schimmel nevű erdei munkást nem régiben halva találtak, még pedig oly körülmények közt, melyek minden kétséget kizárnak a felől, hogy a szerencsétlent egy szarvas ölte meg. Nyakán és mellén mély, szúrás által okozott sebek voltak, ruhája pedig helyenkint le volt szaggatva. A talajon, a helyszínén körös-körül szarvasnyomok voltak láthatók, s a föld a kemény tusában föl volt túrva. Ugy látszik, hogy a megölt munkás egy a helyszínén megtalált vasdarabbal védte magát, mert a szarvas agancsának letört darabja szintén megtaláltatott. A szarvasnak hirtelen kellett a munkásra támadnia, úgy hogy ez utóbbinak nem volt annyi ideje, hogy tőle alig harmincz lépésre heverő fejszéjéhez szaladhatott volna.

(To.) **Mesterséges hangfenékfát** is készítenek már papírból, a mely állítólag sokkal jobb, mint a legegyszerűsebb és legfinomabb évgyűrűjű fából való; a papirlapok ugyanis, a melyek a legegyszerűsebb fa- vagy szalmaszövetből állíttatnak elő, enyv, mézga vagy gyantával ragasztatnak össze és aztán a kívánt alakúvá sajtoltatnak.

(To.) **A karók tartóssága** egy német szaklap szerint sokkal nagyobb, ha azokat vékonyabb (felső) végükkel verjük a földbe, mivel a faszövet hajszáledényei ily fordított irányban állítólag nem képesek a talajból vizet felszívni.